

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341,343

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-5/152>

ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НОРМАМИ МІЖНАРОДНОГО І НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

PROTECTION OF HUMAN AND CIVIL RIGHTS AND FREEDOMS BY THE NORMS OF INTERNATIONAL AND NATIONAL LAW IN CONDITIONS OF ARMED CONFLICT

**Березовська Н.Л., членкиня асоціації адвокатів України, членкиня Національної спілки журналістів України, доцент кафедри політології, соціології та соціальних комунікацій
Державний університет інтелектуальних технологій та зв'язку**

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних проблем сучасного страждалого українського суспільства, коли кожен собі ставить питання про те, а як таке могло з нами статися і прагне знайти відповіді, в тому числі в міжнародно-правових нормах і національному законодавстві, щодо захисту прав і свобод людини і громадянина в умовах збройного конфлікту. Вказано, що повноваження Президента України в Конституції України закріплені ст. 106. Мало хто передбачав застосування п. 20 ч. 1 цієї статті в XXI столітті, коли всі можливі моменти відносин, що виникають, продовжуються чи припиняються врегульовані чи можуть бути врегульовані нормами права. Ст. 2 «Правова основа введення воєнного стану» Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначила, що правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, вказаний закон та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України. 24 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський видав Указ № 64/2022 про введення в Україні воєнного стану із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Стільки є двосторонніх угод, міжнародних декларацій, конвенцій, протоколів до них тощо, що правила здорового глузду не дозволили більшості людей передбачити збройний конфлікт на території України. З моменту повномасштабного вторгнення РФ на територію України активізувались наукові розробки стосовно правової характеристика дій агресора на території чужої країни, юридичного врегулювання чи забезпечення виконання міжнародних норм. Міжнародне право встановлює певні правила щодо нападів, відповідальність держави перед індивідом. Встановлюються певні зобов'язання держави щодо дотримання правил. Міжнародний захист людини не припиняє свою дію в умовах війни.

Постало знов питання термінового звернення, з урахуванням сьогоденних реалій, до норм міжнародного та національного права в частині розбору незаконних дій агресора щодо України.

Ключові слова: воєнний стан, збройний конфлікт, воєнні злочини, серйозні порушення міжнародного гуманітарного права.

The article is devoted to highlighting one of the current problems of modern suffering Ukrainian society, when everyone asks himself how this could happen to us and seeks to find answers, including in international law and national law, to protect human rights and freedoms and a citizen in an armed conflict. It is indicated that the powers of the President of Ukraine in the Constitution of Ukraine are enshrined in Art. 106. Few envisaged the application of paragraph 20, part 1, of this article in the twenty-first century, when all possible moments of a relationship that arise, continue or cease are regulated or may be regulated by law. St. 2 "Legal basis for martial law" of the Law of Ukraine "On the legal regime of martial law" determined that the legal basis for martial law is the Constitution of Ukraine, the law and the decree of the President of Ukraine on martial law in Ukraine or in certain localities, approved by the Verkhovna Rada Of Ukraine. On February 24, 2022, the President of Ukraine Volodymyr Zelensky issued Decree № 64 / 2022 on the imposition of martial law in Ukraine from 05:30 on February 24, 2022 for 30 days in connection with the military aggression of the rf against Ukraine, based on the proposal of the National Council Security and Defense of Ukraine, in accordance with paragraph 20 of the first part of Article 106 of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine "On Martial Law".

There are so many bilateral agreements, international declarations, conventions, protocols to them, etc., that the rules of common sense did not allow most people to predict armed conflict in Ukraine. Since the full-scale invasion of rf on the territory of Ukraine, scientific research has intensified on the legal characteristics of the actions of the aggressor in a foreign country, legal settlement or enforcement of international norms. International law establishes certain rules on attacks, the responsibility of the state to the individual. Certain obligations of the state on observance of rules are established. International human protection does not cease to operate in conditions of war.

Again, the issue of urgent appeal, taking into account today's realities to the norms of international and national law in terms of analysis of illegal actions of the aggressor against Ukraine.

Key words: martial law, armed conflict, war crimes, serious violations of international humanitarian law.

В зв'язку із нападом РФ на Україну, постало знов питання термінового звернення, з урахуванням сьогоденних реалій, до норм міжнародного та національного права в частині розбору незаконних дій агресора щодо України.

Повноваження Президента України в Конституції України закріплені ст. 106. Мало хто передбачав застосування п. 20 ч. 1 цієї статті в XXI столітті, коли всі можливі моменти відносин, що виникають, продовжуються чи припиняються врегульовані чи можуть бути врегульовані нормами права. Стільки є двосторонніх угод, міжнародних декларацій, конвенцій, протоколів до них тощо, що правила здорового глузду не дозволили більшості людей передбачити збройний конфлікт на території України.

Ст. 2 «Правова основа введення воєнного стану» Закону України «Про правовий режим воєнного стану» зі змінами, внесеними законами № 2124-IX від 15.03.2022 року та № 2126-IX від 15.03.2022 року визначила, що правовою основою введення воєнного стану є Конституція України, вказаний закон та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України. 24 лютого 2022 року Президент України Володимир Зеленський видав Указ № 64/2022 про введення в Україні воєнного стану із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради

національної безпеки і оборони України, відповідно до пункту 20 частини першої статті 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Визначення воєнного стану в українському законодавстві закріплено ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», де вказано, що «це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень».

Воєнний стан змінює життя в державі. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України.

З моменту повномасштабного вторгнення РФ на територію України активізувались наукові розробки стосовно правової характеристика дій агресора на території чужої країни, юридичного врегулювання чи забезпечення виконання міжнародних норм. Міжнародне право встановлює певні правила щодо нападів, відповідальність держави перед індивідом. Встановлюються певні зобов'язання держави щодо дотримання правил. Міжнародний захист людини не припиняє свою дію в умовах війни. Раніше, це питання ще дискутувалося. Сьогодні судова практика міжнародних судів підтверджує принцип, що застосовується і міжнародне право і правові норми щодо захисту прав людини, зокрема Європейська конвенція прав людини паралельно до норм міжнародного права.

В загальному вигляді, під воєнними злочинами, що є видом міжнародних злочинів, розуміють свідоме грубе порушення норм і звичаїв війни, передбачених міжнародним гуманітарним правом, що тягнуть за собою відповідальність на національному та міжнародному рівнях. Воєнні злочини порушують договірне і звичаєве міжнародне право. Самими серйозними злочинами ст. 5 Римського статуту Міжнародного кримінального суду називає злочини геноциду (будь-яке з наступних діянь, що здійснюються з метою знищення, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: вбивство членів такої групи; спричинення серйозних тілесних пошкоджень розумового розладу членів такої групи; умисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення її; заходи, розраховані на запобігання дітонародження в середовищі такої групи; насильницька передача дітей з однієї групи людей в іншу), злочини проти людяності (будь-яке з наступних діянь, коли вони здійснюються в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, якщо такий напад відбувається свідомо: вбивство; винищування; поневолення; депортація чи насильницьке переміщення населення; ув'язнення або інше жорстоке позбавлення фізичної свободи, порушення основних норм міжнародного права; тортури; зґвалтування, звернення до сексуального рабства, примус до проституції, примусова вагітність, примусова стерилізація або будь-які інші форми сексуального насильства, переслідування будь-якої ідентифікованої групи або спільності за політичними, расовими, національними, етнічними, культурними, релігійними, гендерними або іншими мотивами, які повсюдно визнані непри-

пустимими згідно з міжнародним правом, у зв'язку з будь-якими діяннями, зазначеними раніше або будь-якими злочинами, що підпадають під юрисдикцію Суду; насильницьке зникнення людей; злочин апартеїду; інші нелюдські діяння аналогічного характеру, що полягають у навмисному заподіянні сильних страждань чи серйозних тілесних ушкоджень чи серйозних збитків психічному чи фізичному здоров'ю), воєнні злочини (серйозні порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року (Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі; Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях, Женевська конвенція про поводження з військовополоненими, Конвенція про захист цивільного населення під час війни), а саме будь-яке з наступних діянь проти осіб або майна, що охороняються відповідно до положень відповідної Женевської конвенції: умисне вбивство; тортури або нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти; умисне заподіяння сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень або шкоди здоров'ю; незаконне, безглузде та великомасштабне знищення та привласнення майна, не викликане військовою необхідністю; примус військовополоненої або іншої особи, що охороняється, до служби у збройних силах ворожої держави; умисне позбавлення військовополоненої або іншої особи, що охороняється, права на справедливе і нормальне судочинство, незаконна депортація чи переміщення чи незаконне позбавлення волі; утримання заручників; інші серйозні порушення законів та звичаїв, які застосовуються у міжнародних збройних конфліктах у встановлених рамках міжнародного права, а саме будь-яке з таких діянь: умисні напади на громадянське населення або окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у військових діях; умисні напади на цивільні об'єкти, тобто. Об'єкти, які є військовими цілями; умисне завдання ударів по персоналу, об'єктах, матеріалах, підрозділах або транспортних засобах, задіяним у наданні гуманітарної допомоги або в місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, доки вони не мають права на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти з міжнародного права збройних конфліктів, умисне вчинення нападу, коли відомо, що такий напад стане причиною випадкової загибелі або каліцтва цивільних осіб або шкоди цивільним об'єктам або великої, довгострокової і серйозної шкоди навколишньому природному середовищу, який буде явно несумісний з конкретною і безпосередньо очікуваною загальною військовою перевагою; напад на незахищені і невійськові цілі міста, села, житла або будівлі або їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів; вбивство або поранення комбатанта, який, склавши зброю або не маючи більше засобів захисту, беззастережно здався; неналежне використання прапора перемир'я, прапора або військових знаків відмінності та форми ворога або Організації Об'єднаних Націй, а також відмінних емблем, встановлених Женевськими конвенціями, наслідком якого є смерть або заподіяння шкоди особі, переміщення прямо чи опосередковано державою, що окупує, частини її власного цивільного населення на окуповану нею територію, або депортація або переміщення населення окупованої території або окремих частин його в межах або за межі цієї території; умисне завдання ударів по будинках, призначених для цілей релігії, освіти, мистецтва, науки або благодійності, історичним пам'ятникам, госпіталям та місцях зосередження хворих та поранених, за умови, що вони не є військовими цілями; заподіяння особам, які перебувають під владою протилежної сторони, фізичних каліцтв або здійснення над ними медичних або наукових експериментів будь-якого роду, які не виправдані необхідністю медичного, зуболікарського або лікарняного лікування відповідної особи та не здійснюються в її інтересах і викликають

смерть або серйозно загрожують здоров'ю такої особи чи осіб; віроломне вбивство або поранення осіб, що належать до ворожої нації чи армії; заяву про те, що пощади не буде, знищення або захоплення майна ворога, за винятком випадків, коли таке знищення або захоплення диктуються військовою необхідністю; оголошення скасованими, призупиненими або неприпустимими у суді прав та позовів громадян протилежної сторони; примус громадян протилежної сторони до участі у військових діях проти їхньої власної країни, навіть якщо вони перебували на службі воюючої сторони до початку війни; розграбування міста або населеного пункту, навіть якщо воно захоплене штурмом; застосування отрути або отруєної зброї; застосування задушливих, отруйних або інших газів та будь-яких аналогічних рідин, матеріалів чи засобів; застосування куль, які легко розриваються або сплющуються в тілі людини, таких як оболонкові кулі, тверда оболонка яких не покриває всього сердечника або має надрізи, застосування зброї, боеприпасів та техніки, а також методів ведення війни такого характеру, що викликають надмірні пошкодження або непотрібні страждання або які є невідборчими за своєю суттю з порушенням норм міжнародного права збройних конфліктів, за умови, що така зброя, такі боеприпаси, така техніка та такі методи ведення війни є предметом всеосяжної заборони та включені у додаток до цього Статуту шляхом поправки згідно з відповідним положенням, викладеному у статтях 121 та 123; посягання на людську гідність, зокрема образливе та принижувальне звернення; згвалтування, звернення до сексуального рабства, примус до проституції, примусова вагітність, як вона визначено у пункті 2 (f) статті 7, примусова стерилізація та будь-які інші види сексуального насильства, що також є грубим порушенням Женевських конвенцій; використання присутності цивільної особи або іншої особи, що охороняється, для захисту від військових дій певних пунктів, районів чи збройних сил; умисне завдання ударів по будівлям, матеріалам, медичним установам та транспортним засобам, а також персоналу, що використовує відповідно до міжнародного права відмітні емблеми, встановлені Женевськими конвенціями; умисне вчинення дій, що піддають громадянське населення голоду, як спосіб ведення війни шляхом позбавлення його предметів, необхідних для виживання, включаючи умисне створення перешкод для надання допомоги, як це передбачено у Женевських конвенціях; набір або вербування дітей віком до п'ятнадцяти років до складу національних збройних сил або їх використання для активної участі у бойових діях; у разі збройного конфлікту неміжнародного характеру серйозні порушення статті 3, загальної для чотирьох Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме: будь-яке з таких діянь, вчинених щодо осіб, які не беруть активної участі у військових діях, включаючи військово-службовців, які склали зброю, та осіб, виведених з ладу внаслідок хвороби, поранення, утримання під вартою або з будь-якої іншої причини: посягання на життя та особистість, зокрема вбивство у будь-якій формі, заподіяння каліцтва, жорстоке поводження та тортури; посягання на людську гідність, зокрема образливе та принижувальне звернення; утримання заручників; винесення вироків та припинення їх у виконання без попереднього судового розгляду, проведеного створеним у встановленому порядку судом, що забезпечує дотримання всіх судових гарантій, які за загальним визнанням є обов'язковими; інші серйозні порушення законів і звичаїв, які застосовуються в збройні конфлікти неміжнародного характеру у встановлених рамках міжнародного права, а саме будь-яке з таких діянь: умисне завдання ударів по цивільному населенню як такому, а також умисний напад на окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у військових діях; умисне завдання ударів по будівлях, матеріалах, медичних установах та транспортних засобах, а також

персоналу, що використовує відповідно до міжнародного права відмітні емблеми, передбачені Женевськими конвенціями; умисне завдання ударів по персоналу, об'єктах, матеріалах, підрозділах або транспортних засобах, задіяних у наданні гуманітарної допомоги або в місії з підтримання миру відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, доки вони мають право на захист, яким користуються цивільні особи або цивільні об'єкти щодо права збройних конфліктів; умисне завдання ударів по будівлях, призначених для цілей релігії, освіти, мистецтва, науки або благодійності, історичним пам'ятниках, госпіталях та місцях зосередження хворих і поранених, за умови, що вони не є військовими цілями; розграбування міста чи населеного пункту, навіть якщо воно взяте штурмом; згвалтування, звернення до сексуального рабства, примус до проституції, примусова вагітність, як вона визначено у пункті 2 (f) статті 7, примусова стерилізація та будь-які інші види сексуального насильства, що також є грубим порушенням статті 3 загальної для чотирьох Женевських конвенцій; набір або вербування дітей віком до п'ятнадцяти років усклад збройних сил чи груп або використання їх для активної участі у бойових діях; віддання розпоряджень про переміщення цивільного населення з причин, пов'язаних з конфліктом, якщо цього не вимагають міркування безпеки відповідного цивільного населення або нагальна необхідність військового характеру; віроломне вбивство або поранення ворожого комбатанта; твердження, що не буде милосердя; спричинення особам, які перебувають під владою іншої сторони конфлікту, каліцтва або вчинення над ними медичних або наукових експериментів будь-якого роду, які не обґрунтовані необхідністю медичного, стоматологічного або лікарняного лікування відповідної особи і які не проводяться в її інтересах та які спричиняють смерть або серйозно загрожують здоров'ю такої особи або осіб; знищення або захоплення майна противника, за винятком випадків, коли таке знищення або захоплення строго продиктовано обставинами конфлікту та злочини агресії (суд здійснює юрисдикцію щодо злочину агресії, як тільки він буде прийнятий відповідно до статті 121 та 123, положення, що визначає правопорушення та визначає умови, за яких Суд здійснює юрисдикцію щодо злочину) [1].

Щодо нормативних джерел, що стосуються даної проблематики, то в першу чергу згадуються Женевські конвенції та Додатковий протокол I, Додатковий протокол II до них, Конвенцію про закони та звичаї війни на суходолі; Конвенція про захист цивільного населення під час війни, Додатковий протокол I до неї; Вашингтонська конвенція, Римський Статут Міжнародного кримінального суду, Статут Нюрнберзького трибуналу, Статут Токійського трибуналу, Гаазькі конвенції, Санкт-Петербурзька декларація, Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства, Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів, Гаазьке положення про закони і звичаї сухопутної війни тощо.

Також ми не забуваємо міжнародно-правові акти, які регламентують основні права людини: Загальну декларацію прав людини, прийняту Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року; Конвенцію про права дитини 1989 р., Конвенції ООН проти катувань та інших жорстких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарань, Конвенцію про охорону материнства 1952 р., Конвенцію про статус осіб без громадянства 1954 р.; Міжнародний білль про права людини; Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Факультативний протокол до нього 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Міжнародну конвенцію про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. та ін.

Конвенції та додаткові протоколи до них стали підставою для криміналізації вказаних у них діянь.

В Україні, розділ XX «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку» (назва розділу XX із змінами, внесеними згідно із Законом № 2617-VIII від 22.11.2018) передбачає наступні види правопорушень: «Пропаганда війни», «Виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та національно-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів», «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників», «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни», «Порушення законів та звичаїв війни», «Застосування зброї масового знищення», «Розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення», «Екоцид», «Геноцид», «Посягання на життя представника іноземної держави», «Злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист», «Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала», «Піратство», «Найманство».

Міжнародне гуманітарне право є основою для міжнародного кримінального права. Воно визначає матеріальну правову базу для міжнародного кримінального права та національного права. Міжнародне кримінальне право як і національне кримінальне право є механізмами дотримання норм міжнародного гуманітарного права так як вони криміналізують серйозні порушення міжнародного гуманітарного права.

Часто згадувана ст. 438 КК України є підтвердженням криміналізації на національному рівні серйозного порушення міжнародного гуманітарного права навіть в його частині.

Законодавче регулювання продовжується протягом дії воєнного стану, набуло якостей специфіки періоду. Розуміємо, що дія деяких нормативно-правових актів обмежена часом. Так, наприклад, Президент України підписав Закон України 6 травня 2022 року № 2217-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України», що був прийнятий 21 квітня 2022 р. Верховною Радою України, у зв'язку з ситуацією, що обумовлена широкомасштабним вторгненням РФ на територію України, у зв'язку з чим було введено воєнний стан. Фактично, закони України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» та «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» втратили чинність, якась їх частина знайшла відображення в новому одному законі. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. Указ Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 14 березня 2022 р. № 133/2022. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» від 15 березня 2022 р. № 2126-IX. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 р. № 2136-IX. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з внесенням змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» від 24 березня 2022 р. № 2153-IX. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти : від 24.03.2022 р. № 2157-IX. Постанова Кабінету Міністрів України «Про особливості акредитації освітніх програм, за якими здійснюють підготовку здобувачі вищої освіти, в умовах воєнного стану» від 16 березня 2022 р. № 295 та багато інших норм законодавства. Тобто,

до діючих раніше норм, додаються ті, що роблять відповідні часові акценти. Наприклад, трудові відносини регулюється Кодексом законів про працю України, Законом України «Про оплату праці» і, додатково на період дії воєнного стану – Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» тощо.

Мінімальний перелік воєнних злочинів передбачений на міжнародному рівні і може бути розширений на національному. Міжнародні правопорушення охоплені принципом універсальної юрисдикції, що зараз використовують інші держави при збиранні доказів про ситуацію в Україні (використовується наразі для надання допомоги Україні). Згідно з Женевськими конвенціями, притягнення особи, яка визнана винною у вчиненні воєнного правопорушення, до відповідальності, може здійснюватися будь-якою державою, не дивлячись на місце вчинення правопорушення чи на громадянство такої особи чи так само потерпілої особи.

В історичному аспекті справи воєнних злочинців на міжнародному рівні розглядалися Нюрнберзьким міжнародним військовим трибуналом, Токійським військовим трибуналом, Міжнародним кримінальним трибуналом щодо Югославії, Міжнародним кримінальним трибуналом щодо Руанди, Спеціальним судом для Сьєрра-Леоне, Надзвичайною палатою судів Камбоджі тощо. Сьогодні воєнні правопорушення – це юрисдикція Міжнародного кримінального суду.

Преамбула до Статуту Міжнародного кримінального суду містить: «Держави-учасниці цього Статуту, усвідомлюючи, що всі народи об'єднані спільними узами і що взаємопереплетення їх культур утворює спільну спадщину, та будучи стурбовані тим, що ця тонка мозаїка може бути в будь-який момент часу зруйнована, пам'ятаючи про те, що за нинішнє століття мільйони дітей, жінок і чоловіків стали жертвами немислимих злочинів, що глибоко потрясли совість людства, визнаючи, що ці тяжкі злочини загрожують загальному миру, безпеці та благополуччю, підтверджуючи, що найсерйозніші злочини, що викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, не повинні залишатися безкарними і що їхнє дієве переслідування має бути забезпечено як заходами, що вживаються на національному рівні, а також активізацією міжнародного співробітництва, будучи сповнені рішучості покласти край безкарності осіб, які вчиняють такі злочини, і цим сприяти попередженню подібних злочинів, нагадуючи, що обов'язком кожної держави є здійснення його кримінальної юрисдикції над особами, які несуть відповідальність за вчинення міжнародних злочинів, знову підтверджуючи цілі та принципи Статуту Організації Об'єднаних Націй, зокрема те, що всі держави утримуються від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з метою Об'єднаних Націй, підкреслюючи у зв'язку з цим, що ніщо в цьому Статуті не має сприйматися як таке, що дає якійсь державі-учасниці право втручатися у збройний конфлікт чи у внутрішні справи будь-якої держави, будучи сповнені рішучості з цієї метою і на благо нинішнього та майбутніх поколінь заснувати незалежний постійний Міжнародний кримінальний суд, пов'язаний із системою Організації Об'єднаних Націй, що має юрисдикцію щодо самих серйозних злочинів, що викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства, підкреслюючи, що Міжнародний кримінальний суд, заснований на підставі цього Статуту, доповнює національні органи кримінальної юстиції, сповнені рішучості створити міцні гарантії поваги до здійснення міжнародного правосуддя та забезпечення його дотримання, погодилися про наступне...», де прописані основні постулати дії Міжнародного кримінального суду [1].

В світі реалій постає питання, чи є зобов'язання держави на окупованих територіях щодо охорони прав і свобод людини і громадянина. При обмеженій компетенції, ст. 1-3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ці заходи мають бути належними і достатніми. Європейський Суд звертає увагу, що мають бути докладені хоча б мінімально можливі заходи. Постає питання, наскільки держава, яка перебуває в стані війни, може забезпечити дотримання прав і свобод особам, які знаходяться під її юрисдикцією. Міжнародне право, так само як сама Європейська конвенція і Європейський суд визнають, що при певних обставинах держава не може застосувати чи не може забезпечити повне дотримання прав, які гарантуються конвенцією і саме конвенція передбачає механізм, який дозволяє державі обмежити чи відступити від своїх зобов'язань у надзвичайних ситуаціях.

Часто зараз постає питання про підписання Україною Римського статуту, що діє з 1 липня 2002 року, що є поєднанням норм матеріального, процесуального права і класичної міжнародної угоди. Відносно нова галузь і міжнародному праві. Римський статут містить визначення міжнародних злочинів, їх перелік, процедуру розгляду справ перед МКС, міжнародно-правові аспекти співпраці

держави з міжнародними організаціями. Міжнародний кримінальний суд заснований на міжнародній угоді – Римському статуті, може, наприклад, арештовувати підозрюваних. Ці інструменти надаються державами за їхніми зобов'язаннями співпрацювати з Міжнародним кримінальним судом. У МКС немає своєї в'язниці, поліції. Ці інструменти надаються державами. Міжнародний кримінальний суд – це ціла організація в склад якої входять різних структурних підрозділів. Прокурори Міжнародного кримінального суду співпрацюють з офісом Генерального прокурора України. Прокурор Карім Хан вже декілька разів відвідав Україну з часів початку повномасштабного вторгнення на територію України. Сорок дві країни подали заяви про вчинення злочинів. Прокурор МКС згідно своїх повноважень, має прийняти заходи щодо визнання і прийняття доказів. При наявності підстав, було розпочато провадження.

У підсумку, відмітимо, що Україна ратифікувала більшість найважливіших міжнародних актів у сфері прав людини, але, як показала практика, їх застосування носить номінальний характер. Сучасна проблема відповідальності рф є актуальною на часі, потребує нових підходів на основі розроблених раніше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Римський статут міжнародного кримінального суду (редакція від 16.01.2002). URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text